

ՏՏԴ 330

Տնտեսագիտություն

ՓՈՔԸ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՃԳՆԱԺԱՄԻ ՀԱՂԹԱՀԱՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Մանուշ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

Հիմնաբանը. Տնտեսական ճգնաժամ, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության աջակցություն, հակաճգնաժամային միջոցառում, դրամի արժեզրկում, կենսունակության ապահովման ուղեմիջ, կազմակերպության ներքին կառավարման մշակույթ:

Keywords: economic crisis, support for small and medium business, anti-crisis measures, the devaluation of the national currency, a reference to ensure the viability, management culture within the company.

Ключевые слова: экономический кризис, поддержка малого и среднего бизнеса, антикризисные мероприятия, девальвация национальной валюты, ориентир для обеспечения жизнеспособности, культура управления внутри предприятия.

М.Минасян

Развитие малого и среднего бизнеса как средство преодоления кризиса

Важной составляющей обеспечения стабильности экономики в процессе антикризисных мероприятий и процессов является содействие развитию малых и средних предприятий. В результате последовательной государственной политики поддержки малого и среднего предпринимательства, за последние годы был зарегистрирован динамический рост показателей МСП. Была предложена фазовая логика выхода из кризисных ситуаций со стороны МСП, основанная на наблюдениях последних лет и необходимости использования последних в процессе управления.

Основной предпосылкой жизнеспособности и развития сектора должна стать разработка четкой политики в отношении повышения доступности информации для малых и средних предприятий, укрепления управленческих навыков, расширения знаний финансового менеджмента, укрепления связи малого и среднего предпринимательства с банками, создания льготных условий для займов, гарантий эффективного функционирования системы, вложений в малые и средние предприятия, исследования случаев банкротства, разрешения возникающих проблем. Приоритетными направлениями развития экономики Арцаха должны стать создание взаимосвязанного механизма на основе инновационных идей, продвижение местных продуктов и развития местных брендов, осуществление серьезных государственных проектов в вопросе формирования и развития кадровых ресурсов субъектов МСП.

М.Minasyan

Development of Small and Medium-Sized Business as a Means of Overcoming Crisis

One of the important components of ensuring stability of economy in the course of anti-recessionary actions and processes is the assistance in developing of small and medium-sized enterprises. As a result of a consistent state policy of support of small and medium-sized business, the dynamic growth of indicators of SME was in recent years registered. The phase logic of an exit from crisis situations based on supervisions of the last few years and use of those in the management process was offered to SME.

Development of explicit policy for increase of availability of information to small and medium-sized enterprises, strengthening of administrative skills, expansions of knowledge of financial management, strengthening of communication of small and average business with banks, creations of preferential terms for loans, guarantees of effective functioning of system, investments in small and medium-sized enterprises, researches of the cases of bankruptcy, solving of the arising problems must become the main prerequisite of viability and development of the sector.

Creation of the interconnected mechanism on the basis of innovative ideas, advance of local products and development of local brands, implementation of serious state projects in formation and development of personnel resources of SME subjects have to become the priority directions of development of Artsakh economy.

Տնտեսության կայունության ապահովման, հակաճգնաժամային միջոցառումների ու գործընթացների իրականացման ճանապարհին կարևորվում է փոքր և միջին ձեռնարկատիրության գործունեությանն ու զարգացմանը սատարումը: ՓՄՁ պետական աջակցության ուղղությամբ հանրապետությունում իրականացվող հետևողական քաղաքականության արդյունքում վերջին տարիներին արձանագրվել է ՓՄՁ ոլորտը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկ աճ: Առաջարկվել է ՓՄՁ-ների կողմից ճգնաժամների հաղթահարման փուլային տրամաբանություն, որոնցից յուրաքանչյուրն իր մեջ ընդգրկում է մի շարք տարրերի ուսումնասիրություն, ինչպես նաև կառավարման գործընթացում դրանց կիրառության անհրաժեշտություն: ՓՄՁ-ների տնօրենակազմի հասանելիության բարձրացումը, կառավարչական հմտությունների հզորացումն, ֆինանսական կառավարման ոլորտում գիտելիքների ընդլայնումն, բանկերի և ՓՄՁ-ներ կապի ուժեղացումը և

վարակալորման արտոնյալ պայմանների ստեղծումը, երաշխիքների արդյունավետ գործող համակարգի ներդրումը, ՓՄՁ-ների գործունեության՝ սնանկացման, լուծարման դեպքերի ուսումնասիրության և առաջացող խնդիրների կարգավորման ուղղությամբ հստակ քաղաքականության մշակումը պետք է դառնան ոլորտի կենսունակության բարձրացման հիմնական ուղեմիջոցները: Արցախի տնտեսության համար առաջնային պետք է համարվի նորարարական գաղափարների արտոնագրման համակարգից սկսած փոխկապակցված միջսանիզմի ստեղծումը, տեղական արտադրանքի խթանումը և տեղական ապրանքանիշների ձևավորումը, ՓՄՁ սուբյեկտների կադրային ներուժի ձևավորման և զարգացման հարցերում լուրջ պետական ծրագրերի իրականացումը:

Ճգնաժամները մերօրյա տնտեսական օրակարգի անքակտելի բաղադրիչն են, աշխարհի տնտեսական-քաղաքական բանավեճերի մշտական ուղեկիցը: Հետխորհրդային ավելի քան մեկ քառորդ դարում մենք կամ պայքարում ենք ճգնաժամների դեմ, կամ քննարկում անցյալ ճգնաժամների դասերը, կամ փորձում նախանշել ապագա ճգնաժամների ժամկետը, բնույթը, շարժառիթը:

Բնականաբար, ճգնաժամի թեմայի մշտապես օրավանդի լինելը մերօրյա տնտեսական և քաղաքական հարթությունում չպետք է զարմանք հարուցի: Տնտեսական ճգնաժամները հանդիսանում են ժամանակակից տնտեսական աճի կարևոր բաղադրիչը՝ սկզբնավորված դեռևս 300-ամյա առաջ:

Ստորև ներկայացնելով ճգնաժամների քանակական սահմանային արժեքներով որոշվող դեպքերի ամփոփագիրը, սակայն, սույն հոդվածում մենք նպատակ չունենք անդրադառնալ ճգնաժամների տեսակների, դրանց բնույթի և հաղթահարման մակրոմոտեցումների մանրամասների վրա. խնդիրը ՓՄՁ-ի զարգացման միտումների և ճգնաժամների միջև պատճառահետևանքային կապերի ուսումնասիրությունն է:

ՀՀ Գնաժառանգության օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քանակական սահմանային արժեքներով որոշվող դեպքերի ամփոփագիր

Ճգնաժամերի տեսակ	Սահմանային արժեք (մեծություն)	Ժամանակահատված	Առավելագույն տոկոս
ինֆլացիոն	20 տոկոսանոց և ավելի բարձր տարեկան գնաճի տեսակ: Չափազանց բարձր գնաճի տեսակերի դեպքերն ուսումնասիրվում են առանձին, երբ տարեկան գնաճի տեսակը գերազանցել է 40 տոկոսը:	1500-1790թթ. 1800-1913թթ. 1914-2008թթ.	173.1 159.6 9.63E+26*
Արժույթային	Ազգային արժույթի տարեկան արժեզրկումը ԱՄՆ դոլարի համեմատությամբ (կամ այն արժույթի համեմատ, որի նկատմամբ տեղական արժույթն ամրագրվում է պատմականորեն Միացյալ Թագավորության ֆունտ ստերլինգը, ֆրանսիական ֆրանկը կամ էլ գերմանական մարկը և ներկայումս եվրոն) 15 տոկոս և ավելին:	1800-1913թթ. 1914-2008թթ.	275.7 3.37E+9
Տեղական արժույթի արժեքի նվազում՝ Տեսակ 1	Շրջանառության մեջ գտնվող մետաղադրամների բաղադրության մեջ մետաղական մասի նվազում 5 տոկոսով և ավելին:	1258-1799թթ. 1800-1913թթ.	-56.8 -55.0
Տեղական արժույթի արժեքի նվազում՝ Տեսակ 2	Արժույթային բարեփոխում, որի միջոցով նոր արժույթը փոխարինվում է մինչև այդ շրջանառության մեջ գտնվող մեծ արժեզրկում գրանցած արժույթին:	Վերջերս տեղի ունեցած վատթարագույն դեպքը՝ Զիմբաբվեում 10 մլրդ. 1-ի դիմաց փոխարկումը	

* Նշում. Որոշ դեպքերում գնաճի աճի տեմպերն այնքան բարձր են եղել(օրինակ՝ ինչպես Հունգարիայում 1946թ.), որ ստիպված օգտագործվել են մաքսնատիկական սիմվոլներ: Հետևաբար, E+26-ը նշանակում է, որ պետք է ավելացնենք գրոշներ՝ տասնորդականի նիշից դեպի այ 26 նիշով 9.63-ի դեպքում:

Տնտեսության կայունության ապահովման, հակաճգնաժամային միջոցառումների ու գործընթացների իրականացման ճանապարհին կարևորվում է փոքր և միջին ձեռնարկատիրության

գործունեությանն ու զարգացմանը սատարումը: Փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության գործունեության միջազգային փորձի վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ փոքր բիզնեսը ձեռնարկատիրություն է տալիս դառնալ ոչ միայն տնտեսական զարգացման օբյեկտ, այլև սուբյեկտ, ՓՄՁ-ները ապահովում են ազգային տնտեսությունների ՀՆԱ-ի նշանակալի մասը, հնարավորություն ընձեռնելով՝ կարճ ժամանակահատվածում ապահովելու տնտեսական աճ, միևնույն ժամանակ ստեղծելով նոր աշխատատեղեր:

Տնտեսապես զարգացած երկրներում ՓՄՁ-ները կազմում են տնտեսավարող սուբյեկտների ընդհանուր թվաքանակի 97-99%-ը: Համաձայն Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության(OECD) տվյալների, Ֆրանսիայում և Իսպանիայում կազմակերպությունների ընդհանուր թվաքանակաճանում ՓՄՁ-ները կազմում են 99,8%, Ճապոնիայում՝ 99,7%, Շվեյցարիայում՝ 99%: ՓՄՁ-ների ոլորտը նշանակալի դեր ունի նաև այդ երկրներում զբաղվածության կարգավորման, այսինքն աշխատանքի շուկայում առաջարկի ու պահանջարկի հավասարակշռության պահպանման գործում:

Ինչ վերաբերվում է անցումային տնտեսությամբ երկրներին, որոնց թվին է դասվում նաև ԼՂՀ-ն, ապա վերջին տասնամյակի փորձը ցույց է տալիս, որ այնտեղ ՓՄՁ-ները որոշիչ դեր են խաղում տնտեսության կառուցվածքային բարեփոխման և արդյունաբերության վերականգնման գործում: Մասնավորապես, Հունգարիայում, Լեհաստանում, Սլովակիայում, Լիտվիայում, Չեխիայում, որտեղ իրականացվում է ՓՄՁ-ների պետական աջակցության նպատակային քաղաքականություն, վերջին 5 տարվա ընթացքում ՓՄՁ սուբյեկտների ներդրումը վերը նշված երկրների ՀՆԱ-ներում գրեթե քառապատկվել է: Ընդ որում, այս երկրներում ՓՄՁ-ներն ապահովում են աշխատատեղերի 45-60%-ը: ՄԱԿ-ի փորձագետների տվյալներով, ՓՄՁ ոլորտում զբաղված է աշխարհի ազգաբնակչության մոտ 50%-ը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ՓՄՁ սկսեց ձևավորվել բարեփոխումների առաջին իսկ փուլից, ընդգրկելով առևտրային, սննդաարդյունաբերության և կենցաղային սպասարկման ոլորտները: Այնուհետև, երկրի տնտեսության, մասնավորապես, արդյունաբերական և շինարարական բիզնեսի դրամավարկային համակարգի զարգացման ընթացքում ՓՄՁ տարածվեց նաև այլ ոլորտներում՝ ընդգրկելով զարգացող տնտեսության նաև մյուս բնագավառները: ԼՂՀ-ում ՓՄՁ պաշտոնապես ճանաչվեց 2001թ., երբ այդ տարվա մայիսի 18-ին ընդունվեց «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ԼՂՀ օրենքը, որով սահմանվեցին ՓՄՁ սուբյեկտների չափորոշիչները, պետական աջակցության հիմնական ուղղությունները և ոլորտում հիմնական պետական քաղաքականության իրականացման սկզբունքները: Տնտեսական բարեփոխումների սկզբնական փուլում ԼՂՀ կառավարությունը պատշաճ ուշադրություն չդարձրեց փոքր գործարարության զարգացմանը, անտեսվեց նրա դերը երկրի տնտեսական զարգացման գործընթացում և պաշտոնապես չխրախուսեց ձեռնարկատիրական գործունեության աջակցության կորոշինացված համակարգի ձևավորումը: ԼՂՀ-ում պետական գույքի սեփականաշնորհման և ապապետականացման արդյունքում գրանցվեց փոքր և միջին ձեռնարկությունների նշանակալի աճ: Սակայն, հակառակ սպասումներին, սեփականաշնորհումը բերեց գործազրկության աճ, քանի որ ձեռնարկությունների սեփականաշնորհման և ապապետականացման արդյունքում դրանցից շատերը կորցրեցին արտադրության միջոցները, դադարեցրին իրենց գործունեությունը կամ շարունակեցին գործել իրենց հզորություններից ցածր մակարդակով: Փոքր ձեռնարկատիրության գործունեության իրավական հիմքը 1995թ. փետրվարի 14-ին ընդունված «Ձեռնարկությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության մասին» ԼՂՀ օրենքն էր: 2001թ. հուլիսի 1-ին ընդունվեց «Հայաստանի Հանրապետության 1998թ. քաղաքացիական օրենսգիրքը ԼՂՀ-ում կիրարկման մեջ դնելու մասին» ԼՂՀ օրենքը, որով ուժը կորցրած ճանաչվեց «ԼՂՀ-ում սեփականության մասին», «Ձեռնարկությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության մասին», «Անհատական (ընտանեկան) ձեռնարկությունների մասին», «Անշարժ գույքի մասին» ԼՂՀ օրենքները: Սկսած 2002թ. հունվարի 1-ից ԼՂՀ-ում գործում է ՓՄՁ-ի աջակցության պետական ամենամյա ծրագիր, որը մշակվում է կառավարության կողմից և ֆինանսավորվում պետական բյուջեից: Ծրագիրը արտահայտում է տնտեսության տվյալ ժամանակահատվածի զարգացման գերակայությունները՝ ներառյալ նոր աշխատատեղերի ստեղծման գերխնդիրը:

ԼՂՀ-ում ՓՄՁ զարգացմանը նպաստող միջոցառումների շնորհիվ 2001թ. հետո զգալիորեն աճեց դրանց թիվը, բարձրացավ դերն ու նշանակությունը երկրի տնտեսությունում: 2001թ. հունվարի 1-ի դրությամբ պետական գրանցում ունեցող 4548 տնտեսավարող սուբյեկտի փոխարեն 2015թ. հունվարի 1-ին ունենք 10993-ը, ընդ որում դիտարկված ժամանակահատվածում իրավաբանական անձանց թիվն աճել է ընդամենը 68-ով կամ 2,0 տոկոսով, իսկ անհատ ձեռնարկատերերինը՝ 6377-ով կամ 6,3 անգամ: Իսկ վերջիններս, որպես կանոն, ճնշող մեծամասնությամբ, ներկայացնում են ՓՄՁ ոլորտը:

Փոքր և միջին ձեռնարկությունների չափերի բնութագրման համար տարբեր երկրներում սահմանված են դրանց չափորոշիչները: Եվրոպական երկրների մեծ մասում, Ռուսաստանի Դաշնությունում ՓՄՁ չափերի բնութագրման համար օգտագործվում են հիմնականում երկու չափորոշիչ՝ աշխատողների թվաքանակը և կապիտալի, դրամական շրջանառության կամ հասույթի ծավալը: Մինչդեռ, ԼՂՀ-ում ՓՄՁ մասին վերը հիշատակված օրենքում սահմանված դասակարգման չափորոշիչների հիմքում ընկած է միայն աշխատողների քանակը:

Զննարկելով գյուղատնտեսության ոլորտում փոքր ձեռնարկատիրության հարցը, հարկ ենք համարում անդրադառնալ այն հարցին, թե՞ արդյո՞ք գյուղացիական տնտեսությունները չեն հանդիսանում փոքր ձեռնարկություններ: Իհարկե՝ թե՞ արտադրության և հասույթի ծավալներով, և թե՞ աշխատատեղերի թվով գյուղացիական տնտեսությունների ճնշող մեծամասնությունը ունի գերփոքր ձեռնարկությանը համապատասխանող չափեր: Սակայն դրանք չեն կարող համարվել գերփոքր կամ փոքր ձեռնարկություններ, քանի որ չունեն օրենքով սահմանված պետական գրանցում, ինչը պարտադիր է՝ ձեռնարկություն համարվելու համար: Քանի որ գյուղացիական տնտեսությունները ԼՂՀ-ում առայժմ հանդիսանում են գյուղատնտեսական արտադրանքի հիմնական ծավալի արտադրողները, անհրաժեշտ է առանձնահատուկ կարգով անդրադառնալ գյուղացիական տնտեսությունների արտադրական գործընթացների զարգացմանը, դրանց արդյունաբերականացմանը, շուկայական տնտեսության մեջ լիարժեք ներաճման և նրանց առնչվող այլ խնդիրներին:

ՓՄՁ պետական աջակցության ուղղությամբ հանրապետությունում իրականացվող հետևողական քաղաքականության արդյունքում վերջին տարիներին արձանագրվել է ՓՄՁ ոլորտը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկ աճ: Քանի որ պաշտոնական վիճակագրության մեջ ՓՄՁ ցուցանիշների հաշվառում չկա, ստորև ներկայացվում են ԼՂՀ ԱՎԾ քիզնես-ռեզիստրի ամենամյա դիտարկման արդյունքներով կազմված աղյուսակները:

ԱՎԾ ԲԻԶՆԵՍ-ՌԵԳԻՍՏՐՈՒՄ ՀԱՇՎԱՌՎԱԾ ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԸ ԸՍՏ ՉԱՓԵՐԻ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ընդամենը												
Տնտեսվարող սուբյեկտների թիվը	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Արտադրության ծավալը	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Աշխատողների թվաքանակը	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Գերփոքր												
Տնտեսվարող սուբյեկտների թիվը	56.1	56.1	76.6	80.8	81.9	83.1	83.8	86.0	86.5	88.1	89.1	88.9
Արտադրության ծավալը	11.3	12.1	11.6	16.4	16.1	14.6	19.9	21.1	22.6	25.9	23.6	24.9
Աշխատողների թվաքանակը	9.2	8.6	13.3	17.8	18.7	19.5	18.3	16.2	14.5	17.3	14.7	15.9
Փոքր												
Տնտեսվարող սուբյեկտների թիվը	29.0	27.7	15.0	12.5	11.8	12.1	11.9	10.1	9.8	8.6	7.8	7.9
Արտադրության ծավալը	41.3	22.0	19.1	14.3	17.1	21.5	25.9	23.3	21.1	20.6	27.7	24.3
Աշխատողների թվաքանակը	21.8	20.8	18.7	17.9	17.2	18.7	20.8	20.1	19.8	17.2	15.5	18.5
Միջին												
Տնտեսվարող սուբյեկտների թիվը	5.2	6.7	3.4	2.5	2.4	2.0	1.8	1.7	1.7	1.3	1.3	1.6
Արտադրության ծավալը	12.4	10.6	12.8	9.3	8.0	8.9	6.9	7.5	11.3	10.5	8.9	10.3

Աշխատողների թվաքանակը	12.4	13.0	10.6	9.5	9.3	7.6	8.8	8.6	9.0	6.9	8.3	10.0
Խոշոր												
Տնտեսվարող սուբյեկտների թիվը	9.7	9.5	5.0	4.2	3.8	2.8	2.5	2.2	2.0	2.0	1.8	1.6
Արտադրության ծավալը	35.0	55.3	56.4	60.0	58.8	55.0	47.3	48.1	45.0	43.0	39.8	40.5
Աշխատողների թվաքանակը	56.7	57.6	57.4	54.8	54.7	54.2	52.1	55.1	56.7	58.6	59.5	55.6

ԼՂՀ ԱՎԾ բիզնես-ռեգիստրում հաշվառված տնտեսավարող սուբյեկտներն ըստ տնտեսության ճյուղերի

Ընդամենը	Այդ թվում								
	կազմակերպություններ						Անհատ ձեռնարկատերեր		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013	2007	2010	2013
Ընդամենը	2517	3464	4091	932	944	1019	1585	2520	3072
Արդյունաբերություն	195	271	334	132	136	171	63	135	163
Գյուղատնտեսություն	19	19	30	16	16	27	3	3	3
Շինարարություն	174	197	200	172	190	186	2	7	14
Տրանսպորտ և կապ	128	178	289	47	54	53	81	124	236
Առևտուր(ներառյալ հասարակական սնունդ)	1645	2296	2566	360	372	391	1285	1924	2175
Այլ	356	503	672	205	176	191	151	327	481
Գերփոքր									
	2092	2995	3637	518	502	585	1574	2493	3052
Արդյունաբերություն	108	177	231	50	50	74	58	127	157
Գյուղատնտեսություն	12	11	15	9	8	12	3	3	3
Շինարարություն	56	66	95	54	60	81	2	6	14
Տրանսպորտ և կապ	94	137	257	15	19	23	79	118	234
Առևտուր(ներառյալ հասարակական սնունդ)	1556	2173	2446	275	260	279	1281	1913	2167
Այլ	266	431	593	115	105	116	151	326	477
Փոքր									
	305	338	324	294	313	305	11	25	19
Արդյունաբերություն	69	79	77	64	71	71	5	8	6
Գյուղատնտեսություն	7	8	14	7	8	14	-	-	-
Շինարարություն	90	98	80	90	97	80	-	1	-
Տրանսպորտ և կապ	18	25	21	16	20	19	2	5	2
Առևտուր(ներառյալ հասարակական սնունդ)	68	91	96	64	81	89	4	10	7
Այլ	53	37	36	53	36	32	-	1	4
Միջին									
	50	60	66	50	58	65	-	2	1
Արդյունաբերություն	4	5	10	4	5	10	-	-	-
Գյուղատնտեսություն	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Շինարարություն	15	17	11	15	17	11	-	-	-
Տրանսպորտ և կապ	7	8	5	7	7	5	-	1	-

Առևտուր(ներառյալ հասարակական սնունդ)	12	25	18	12	24	17	-	1	1
Այլ	12	5	22	12	5	22	-	-	
Խոշոր									
	70	71	64	70	71	64	-	-	-
Արդյունաբերություն	14	10	16	14	10	16	-	-	-
Գյուղատնտեսություն	0	-	1		-	1	-	-	-
Շինարարություն	13	16	14	13	16	14	-	-	-
Տրանսպորտ և կապ	9	8	6	9	8	6	-	-	-
Առևտուր(ներառյալ հասարակական սնունդ)	9	7	6	9	7	6	-	-	-
Այլ	25	30	21	25	30	21	-	-	-

Աղբյուրը. ԼՂՀ ԱՎԾ «Բիզնես-ռեգիստր» հետազոտության զեկույցները

Փաստորեն վերջին 12 տարվա կտրվածքով արձանագրվել է գերփոքր սուբյեկտների տեսակարար կշռի աճ 32,8 տոկոսով, փոքր սուբյեկտների տեսակարար կշռը նվազել է 21,1 տոկոսով, միջինը՝ 3,6 տոկոսով: Ըստ տնտեսության ճյուղերի տնտեսավարող սուբյեկտների հիմնական մասը՝ 62,7 տոկոսը, ներկայացված են առևտրի ոլորտում, այս միտումը, բացի խոշոր սուբյեկտներից, տեղ է գտել գերփոքր, փոքր և միջին տնտեսավարող սուբյեկտների կառուցվածքում:

Հակաճգնաժամային միջոցառումներն իրագործելու նպատակով, անհրաժեշտ է շատ արագ լուրջ փոփոխություններ կատարել ՓՄՁ ոլորտի կառուցվածքում, այդ թվում ՓՄՁ սուբյեկտներում զբաղված աշխատողների միջին թվաքանակի ավելացման առումով: Ենթադրյալ առկա է հատկապես առևտրի և ծառայությունների, շինարարության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի ոլորտներում, որտեղ անհրաժեշտություն կա վերանայելու ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգման չափանիշները:

Ելնելով նրանից, որ ՓՄՁ պետական աջակցության իրագործվող ծրագրերը հիմնված են ԼՂՀ տնտեսական քաղաքականության հիմնական սկզբունքների վրա, հատկապես ճգնաժամային պայմաններում, ՓՄՁ զարգացումը մտնում է որակական նոր փուլ և կոչված է ապահովել երկրի տնտեսական աճի կայունությունը՝ ստեղծելով բարենպաստ գործարար միջավայր ձեռնարկատիրությանը զբաղվելու բնագավառում, ինչպես նաև տնտեսությանը հաղորդելով ինովացիոն ուղղվածություն: Հատուկ ուսումնասիրության առարկա պետք է դարձնել ՓՄՁ սուբյեկտների տեղեկատվական տեխնոլոգիաների հնարավորությունների թերի և անբավարար օգտագործման հետևանքով շուկայում թույլ մրցակցային դիրքերի վիճակի վրա, ինչը մասամբ պայմանավորված է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների անմատչելիությամբ և դրանց կիրառման հնարավորությունների վերաբերյալ՝ ոչ բավարար իմացությամբ:

Մեր համոզմամբ, հանրապետությունում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման պետական քաղաքականությունը պետք է իրականացվի ելնելով երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման հիմնարար դրույթներից բխող մի քանի սկզբունքներից՝

ա) ՓՄՁ զարգացման պետական քաղաքականությունից բխող ծրագրերն ու միջոցառումներն հիմնովի ուղղել տնտեսության արտադրական հատվածի վերակառուցմանը և հզորացմանը,

բ) հիմնական ջանքերն ու ռեսուրսները ուղղել գլխավորապես ինովացիաների և ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմանն ու զարգացմանը,

գ) խթանել հանրապետության շրջանների միջև առկա տնտեսական անհամամասնությունների հաղթահարումը և նպաստել թույլ զարգացած շրջանների սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը,

դ) գյուղատնտեսական ապրանքների վերամշակման և տեղական արտադրության պարենով բնակչության ապահովումը դարձնել հանրապետության տնտեսության զարգացման և տնտեսական անվտանգության ապահովման և ՓՄՁ զարգացման կարևորագույն ուղղություն,

ե) առանձնակի ուշադրություն և օժանդակություն ցուցաբերել ԼՂՀ գյուղատնտեսության ոլորտի ՓՄՁ-ներին, որոնք չնայած ոչ համաչափ, բայց արդեն կազմավորվում և գործում են:

Ճգնաժամների ժամանակ ամենամեծ հարվածը տնտեսությանը հասցվում է առևտրի ոլորտում, մյուս կողմից կրճատվում է սպեկուլյատիվ շղթայի շրջանակը, որն աճի կամ զարգացման տարիներին

անընդհատ երկարում է և ընդլայնում իր մասնակիցների թիվը: Ճգնաժամերը դրանք մաքրող հատկանիշներ ունեն, իսկ այն երկրներում, որտեղ առևտրային միջնորդների տեսակարար կշիռն ավելի մեծ է քան արտադրական գործունեություն իրականացնողներինը, առավել մեծ հակվածություն ունեն ճգնաժամերի նկատմամբ: Սա լուրջ մտահոգության առիթ պետք է հանդիսանա ԼՂՀ իշխանությունների համար, քանի որ դիտարկելով ՀՆԱ-ի կառուցվածքը և դրա մեջ առևտրի տեսակարար կշիռը, նկատում ենք, որ առևտրի զարգացումն ավելի մեծ տեմպեր ունի, քան արտադրության զարգացումը: Մյուս կողմից ՓՄՁ-ներն իրենց գործունեության մեջ ավելի շատ ունեն սպեկուլյատիվ վարքագիծ և զբաղված են առևտրով, այլ ոչ թե նյութական և ավելացված արժեք ստեղծելով: Այսինքն՝ ունենալ առևտրային բնույթի՝ մանրածախ առևտրով և ոչ մեծ ծավալի ծառայություններ մատուցող ու նյութական արժեք ստեղծող ՓՄՁ հատված, նշանակում է ունենալ ոչ մրցունակ և արտադրական հատվածում իրենց սեփական դիմագիծը չունեցող ՓՄՁ-ներ: Այս հանգամանքը խիստ բացասական է ազդում նաև ԼՂՀ տնտեսության վրա, քանի որ ճգնաժամի հարվածային ալիքն իրենց վրա մեծամասամբ կրեցին վերոնշյալ ՓՄՁ-ները:

Ստեղծված ճգնաժամային իրավիճակում հայկական դրամի պարտադրված արժեզրկումը եռակի հարված հասցրեց հանրապետության տնտեսությանը, ինչպես ներմուծման ու արտահանման, այնպես էլ արտարժույթային փոխառություններն ու վարկերը վերադարձնելու մասով, քանի որ.

1. Դրամի արժեզրկման պարագայում դժվարանում է ներմուծումը, իսկ ԼՂՀ-ն ավելի շատ ներմուծում է, քան արտահանում(2014թ արդյունքներով ներմուծումը կազմում է արտաքին առևտրի ծավալի 82,4տոկոսը, կյամ ներմուծումը արտահանման ծավալը գերազանցել է 5,7անգամ):

2. Դրամի արժեզրկման պարագայում հեշտանում է արտահանումը, բայց ցավալին այն է, որ հիմնական արտահանվող ապրանք համարվող պղնձի խտանյութի(2009թ արդյունքներով արտահանման մոտ 67տոկոսը) գնները միջազգային շուկաներում կտրուկ նվազել էին:

3. Դրամի արժեզրկման պարագայում դժվարանում է վերցված արտարժույթային փոխառություններն ու վարկերը վերադարձնելու գործընթացը:

ՓՄՁ-ների համար որպես հակաճգնաժամային կառավարման գլխավոր նպատակ պետք է դիտարկվի այնպիսի կառավարչական որոշումների ընդունումը, որոնք թույլ կտան հասնել դրված նպատակներին նվազագույն լրացուցիչ միջոցներով և բացասական հետևանքներով:

ՓՄՁ-ների կողմից ճգնաժամների հաղթահարման փուլային տրամաբանությունը պետք է կառուցվի հետևյալ կերպ.

- ճգնաժամի պարամետրերի և իրավիճակի գնահատում ու ակտորոշում,
- ճգնաժամի հաղթահարման հայեցակարգի մշակում, որն իր մեջ ընդգրկում է ռազմավարական և մարտավարական միջոցառումներ,
- ընդունված կամ մշակված հայեցակարգի իրագործում՝ ճգնաժամային իրավիճակից դուրս գալու համար,
- ներքին և արտաքին գործոնների մշտական մոնիթորինգ:

Այս չորս փուլերից յուրաքանչյուրն իր մեջ ընդգրկում է մի շարք տարրերի ուսումնասիրություն, ինչպես նաև կառավարման գործընթացում դրանց կիրառության անհրաժեշտություն: Վերջինս հնարավորություն է տալիս առավել իրագործելի դարձնել ձեռնարկությունների համար հակաճգնաժամային միջոցառումները: Բավական դժվար է ՓՄՁ-ների համար լիարժեք գնահատական տալ արտաքին աշխարհում տեղի ունեցող երևույթներին, ինչպես նաև ունենալ այնպիսի մասնագիտական գիտելիքներով և վերլուծական ունակություններով անձնակազմ, որը կհետևի համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող զարգացումներին, մարտահրավերներին: Սա ցույց է տալիս, որ ՓՄՁ-ներն ունեն պետական հոգաժողության խնդիր, և այս խնդիրը պետք է փորձ արվի լուծել պետական քաղաքականության միջոցով, այսինքն՝ պետությունը ճգնաժամային իրավիճակներում պետք է աջակցի ՓՄՁ-ներին և թույլ չտա, որ դրանք հայտնվեն սնանկացման եզրին: ՓՄՁ-ները պետք է փորձեն գնահատական տալ ճգնաժամային իրավիճակին, որը ենթադրում է՝ ներքին և արտաքին միջավայրի մոնիթորինգ՝ նախօրոք բացահայտելու համար ճգնաժամային իրավիճակի հնարավոր փոփոխությունները և նորմաներից հնարավոր շեղումները: Այսուհետև, անհրաժեշտ է հասկանալ հնարավոր պատճառահետևանքային կապերը, ինչպես նաև կանխատեսել ճգնաժամի հնարավոր զարգացումները և կորուստների հնարավոր չափերը: Պետք է նաև ունենալ հետադարձ կապերի համակարգ, որը թույլ կտա անընհատ գնահատել ճգնաժամային իրավիճակի փոփոխությունները: Այսինքն՝ առաջին խնդիրը կայանում է տեղեկատվության ճիշտ կառավարման, իրավիճակի վերահսկելու և այն ամբողջությամբ պատկերագնելու մեջ:

Հաջորդ փուլում ՓՄՁ-ների խնդիրը պետք է հանդիսանա ճգնաժամի հաղթահարման հայեցակարգի մշակումը: Այս առումով պետք է վերանայել կազմակերպության ռազմավարական ծրագիրը կամ պլանը: Այստեղ հարկ է նշել, որ մի շարք ՓՄՁ-ներ անգամ նման ծրագրեր չունեն, որը

և փաստում է նրանց առավել խոցելի լինելու մասին: Հետևաբար, ունենալ ռազմավարական ծրագիր, որն իր մեջ կունենա նաև հակաճգնաժամային նպատակներ և խնդիրներ, նշանակում է մեկ քայլ առաջ գտնվել և ինչ որ առումով պատրաստ լինել բացասական զարգացումներին:

Ճգնաժամի ժամանակ ԼՂՀ կազմակերպությունների գործունեության արդյունքների իրական պատկերը ստանալու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել դրանց ֆինանսական հիմնախնդիրները, ֆինանսական գործունեության տարածքային անհամաչափ բաշխվածությունը շրջաններում և Ստեփանակերտ քաղաքում, կազմակերպությունների հասույթի փոփոխության միտումները, շահութաբերության նորմայի փոփոխությունները, կրեդիտորական պարտքերի դինամիկան և այլն:

Զարգացած երկրներում և ԼՂՀ-ում ՓՄՁ-ների զարգացման և խթանման հիմնական ցուցանիշները

Ցուցանիշներ	ԱՄՆ	Կանադա	Ճապոնիա	Գերմանիա	Ֆրանսիա	Իտալիա	Միացյալ Թագավորություն	ԼՂՀ
ՓՄՁ մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում	52%	43%	52%	57%	50%	55%	53%	32%
ՓՄՁ օժանդակությունն աշխատատեղերի ստեղծմանը	50%	47%	70%	70%	57%	71%	56%	86%
ՓՄՁ-ների թվաքանակը բոլոր բնկերություններում	98%	99,8%	99%	99%	98%	99%	99%	97,2%

Աղբյուրը՝ Փոքր բիզնեսին նվիրված 9-րդ համառոտական կոնֆերանս, 2007թ.-ի մարտ

Աղյուսակում բերված տվյալները վկայում են, որ ԼՂՀ ՓՄՁ ցուցանիշները զարգացած երկրների ցուցանիշներին գրեթե չեն զիջում, բացառությամբ ՀՆԱ-ի ձևավորմանն ունեցած մասնակցության, վերջինս էլ զուտ ԼՂՀ տնտեսության առանձնահատկության(բյուջեի բաշխման հետ կապված) հետևանք է:

ՓՄՁ ոլորտի յուրահատկությունները, նրա ընձեռած հնարավորությունները և միջազգային փորձը թույլ են տալիս վստահորեն խոսել Արցախում այդ ոլորտի զարգացման համակարգված պետական քաղաքականության անհրաժեշտության և հրատապության մասին: Այս համատեքստում փորձենք ներկայացնել, թե համաշխարհային տնտեսության վերջին զարգացումների, ճգնաժամային և հետճգնաժամային փոփոխությունների պայմաններում ինչպիսին պետք է լինի ՓՄՁ-ների ոլորտում տարվող պետական աջակցության քաղաքականությունը:

Վերջին տնտեսական զարգացումները ստիպում են բարձրացնել այնպիսի հարցեր, որոնք կապված են ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հաղթահարման հնարավոր մոտեցումների հետ: Ելնելով այս ամենից, կարևոր նշանակություն են ստանում ՓՄՁ-ների ֆինանսավորման հիմնախնդիրները, որոնք կարևոր դեր կարող են խաղալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հաղթահարման գործում: Մյուս կողմից ՓՄՁ-ներն աշխատատեղ ստեղծող կարևորագույն օղակն են հանդիսանում տնտեսության մեջ, իսկ առանց աշխատատեղեր ստեղծելու ՓՄՁ հատվածը չի կարող հանդիսանալ այն շարժիչ ուժը, որը տնտեսությունը դուրս է բերում ճգնաժամային կամ անկնւման իրավիճակներից: Այս դերը ՓՄՁ հատվածը կարող է ստանձնել միայն այն պարագայում, երբ ունենա հնարավորություն, և նրա համար հասանելի լինեն արտաքին և լրացուցիչ ֆինանսական աղբյուրները: Այս համատեքստում կարևոր նշանակություն է ստանում ուսումնասիրությունը, թե ինչպես է տեղի ունենում ՓՄՁ-ների վարկերի ստացումը՝ մակրոտնտեսական շուկերի պարագայում: Այս խնդիրները կարևորվում են հատկապես ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պայմաններում, քանի որ դրանք շատ ՓՄՁ-ների համար արտահայտվում են առավել խորությամբ: Դրանք պետք է դիտարկել երկու հիմնախնդիրների տեսանկյունից, այն է՝ թե ինչպես են իրենց դրսևորում օտարերկրյա կապիտալով բանկերը, իսկ դրանք հայկական իրականությունում կազմում են մոտ 75% և, մյուս կողմից, ինչքանով են արդյունավետ գործում պետական երաշխավորման ծրագրերը:

Գաղտնիք չէ, որ վերջին ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պայմաններում ՓՄՁ սեկտորի աջակցությունը գտնվում է և՛ զարգացած, և՛ զարգացող երկրների ուշադրության կենտրոնում: Զարգացող երկրներում դա ակնհայտ է, քանի որ այնտեղ պետական կառավարման մարմինների ուշադրությունն առավելապես նպատակաուղղված է դեպի ՓՄՁ սեկտորը: Բայց ճգնաժամը ցույց տվեց, որ զարգացած մեծ տնտեսություն ունեցող երկրներում ևս ՓՄՁ-ները պակաս կարևորություն չունեն: Այնպիսի երկրում, ինչպիսին ԱՄՆ-ն է ՓՄՁ հատվածն ունի լուրջ տնտեսական դեր, այն պարզ պատճառով, որ հանդիսանում է մեծ թվով աշխատատեղեր ստեղծող, և այս գործոնը պետական կառավարման մարմիններն օգտագործում են ճգնաժամի արդյունքում առաջացող գործազրկության հետևանքները կանխելու համար: Վերջին հանգամանքը ապացուցվեց նաև Ճապոնիայում 1990-ականներին, երբ համաշխարհային տնտեսության մեջ ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո սկսվեց ճգնաժամի մեծ ալիք:

Անգամ նորմալ տնտեսական իրավիճակում վարկերի կամ լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների հայթայթումը ՓՄՁ-ների համար կարող է լինել բավական խնդրահարույց, իսկ եթե իրավիճակները փոխվում են, և տնտեսությունը հայտնվում է ֆինանսատնտեսական կամ տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում, ապա խնդիրներն առավել սուր արտահայտված բնույթ են ստանում, քանի որ կա »վարկային ճգնաժամի« խնդիր, դրանք այն ժամանակահատվածներն են, երբ բանկերն ու վարկային կազմակերպությունները տնտեսության բարձր ռիսկային իրավիճակներում հայտնվելու պատճառով, խստագնելով վարկերի տրամադրման պայմանները, ժամանակավոր դադարեցնում են կամ 20%-ից ավելի նվազեցնում վարկերի տրամադրման ծավալները:

ԼՂՀ առևտրային բանկերի կողմից տրված վարկերի հանրագումարը 2007թ. կազմել է 10,2մլրդ դրամ, որից տնային տնտեսություններին են հատկացվել 3,9մլրդ դրամը, այսինքն՝ 38տոկոսից ավելին: 2008թ. նախաճգնաժամային տարում բանկերի կողմից տրված վարկերը կազմել են 17,8մլրդ դրամ, որից տնային տնտեսություններին է տրվել 7,6մլրդ դրամը: Ճգնաժամային 2009թ. ընդհանուր վարկերը կազմել են 29,2մլրդ դրամ, իսկ տնային տնտեսությունների մասնաբաժինը եղել է 10,2մլրդ դրամ, այսինքն՝ արդեն 2009թ. տնային տնտեսությունների վարկեր վերցնելու տեսակարար կշիռը սկսել է աճել վարկերի կազմում: 2010թ. վարկերը հանրապետությունում կազմեցին 42,5մլրդ դրամ, որից տնային տնտեսությունների մասնաբաժինը կազմում է 14,1մլրդ դրամ: Պետք է նշել, որ ի տարբերություն այլ երկրների, այդ թվում ՀՀ-ի, ԼՂՀ-ում ճգնաժամի պայմաններում վարկային ռեսուրսների աճի դինամիկան չի տուժել, այսինքն՝ տնտեսությունը բանկային համակարգի կողմից չի զրկվել լրացուցիչ ֆինանսավորման հնարավորությունից, որն էլ դրականորեն է ազդել վարկային ռեսուրսների հաշվին ճգնաժամից դուրս գալու հնարավորություններից օգտվելու ցանկություն ունեցող ՓՄՁ-ների գործունեությանը:

Խնդիրներից գլխավորը նրանում է, որ 2007-2012թթ. ընթացքում վարկերի տոկոսադրույքները, որոնք սահմանվել են առևտրային բանկերի կողմից, տատանվել են 15-20%-ի միջակայքում: Դա նշանակում է, որ վարկեր ունեցող տնային տնտեսությունները, ձեռնարկությունները և այլն դժվարին վիճակում են հայտնվել, ինչպես նաև առաջացել են տնտեսական ոչ համաչափ զարգացումներ: Այս ամենից ելնելով փորձենք համառոտ ներկայացնել այն հնարավոր լուծման ուղիները, որոնք կարող են ՓՄՁ-ներին հնարավորություններ տալ առավել կենսունակ լինելու ճգնաժամների պայմաններում.

- բարձրացնել ՓՄՁ-ների տեղեկատվական հասանելիությունն, ինչպես նաև կառավարություն և ՓՄՁ-ներ փոխհարաբերությունների մակարդակը:

- հզորացնել ՓՄՁ-ների ունակությունները, որոնք պետք է արտահայտվեն կառավարչական հմտությունների, ֆինանսական կառավարման ոլորտում գիտելիքների ընդլայնման հարցերում և այլն:

- ուժեղացնել բանկեր- ՓՄՁ-ներ կապը, ստեղծել վարկավորման արտոնյալ պայմաններ, ինչպես նաև տրամադրել ցածր տոկոսադրույքներով վարկեր, ներդնել երաշխիքների արդյունավետ գործող համակարգ:

- ուսումնասիրել ՓՄՁ-ների գործունեության՝ սնանկացման, լուծարման և այլ դեպքերը և առաջացող խնդիրների կարգավորման ուղղությամբ մշակել հստակ քաղաքականություն:

Արցախի տնտեսության համար առաջնային պետք է համարվի նորարարական գաղափարների արտոնագրման համակարգից սկսած փոխկապակցված մեխանիզմի ստեղծումը՝ դրանք կյանքի կոչելու և առաջինը օտարերկրյա շուկաներ մուտք գործելու համար ոչ նպաստավոր պայմանների պատճառով թույլ չտանք, որ մրցունակ գաղափարների արտահոսք լինի:

ՓՄՁ-ների զարգացման համար կարևոր է նաև տեղական արտադրանքի խթանումը և տեղական ապրանքանիշների ձևավորումը, այստեղ հարկավոր է իրականացնել միևնույն տեսակի արտադրանք թողարկող ձեռնարկությունների միավորում:

ՓՄՁ ստույգեկոնների կողմից թողարկվող արտադրանքի արտահանման աջակցության ծրագրերը ևս անհրաժեշտ է միշտ վերանայել, ինչպես նաև ուսումնասիրելով արտաքին շուկաներն ուղղորդել, թե որտեղ կարող են բարենպաստ պայմաններում հայտնվել հայկական ՓՄՁ-ները, նմանատիպ խորհրդատվական ծառայությունները կարող են իսկապես բարձրացնել պետական աջակցության դերը, ինչպես նաև ՓՄՁ-ների կողմից վստահության մակարդակը:

Հարկավոր է նաև ընդլայնել ՓԲՁ սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրման ծրագիրը, պարզեցնել երաշխիքների տրամադրման մեխանիզմները, կրճատել ընթացակարգերը, ինչպես նաև հնարավորության դեպքում ավելացնել երաշխավորվող գումարների չափերը:

ՓՄՁ սուբյեկտների կադրային ներուժի ձևավորման և զարգացման հարցերում ևս անհրաժեշտ է մշակել ու իրականացնել լուրջ պետական ծրագրեր, քանի որ գիտելիքահենք տնտեսության ձևավորման համար անհրաժեշտ են նորարարական մտածելակերպով օժտված և զարգացած ձեռնարկատերեր, որոնք իրենց անձնակազմի հետ մեկտեղ պետք է լինեն մրցունակ և կարողանան դիմակայել սուր մրցակցային պայքարում:

ՓՄՁ-ների արդյունավետ զարգացման համար անհրաժեշտ միջավայրի ստեղծմանն ուղղված քայլերը անպայման պետք է ներառեն հետևյալ բաղադրիչները.

-ՓՄՁ-ների սահմանման չափորոշիչների և դասակարգման մեթոդաբանության վերանայում,

-պետության կողմից ՓՄՁ-ների գործունեության կարգավորման իրավա-օրենսդրական հիմքերի օպտիմալացում,

-ՓՄՁ-ների հարկման գործընթացների բարելավում,

-ՓՄՁ-ների զարգացման համար անհրաժեշտ ֆինանսավարկային մեխանիզմների զարգացում,

-ՓՄՁ-ներին մատուցվող տեղեկատվական աջակցության կատարելագործում,

-ՓՄՁ-ներում ներգրավված կադրերի վերապատրաստման մեխանիզմների ամրապնդում և զարգացում,

-հակամենաշնորհային և անբարեխիղճ մրցակցության դեմ ակտիվ պայքարի իրականացում:

Ի հավելումն վերոհիշյալ հիմնախնդիրների՝ անհրաժեշտ է առանձնացնել ևս մի քանի գործոն, որոնք կարող են բացասաբար անդրադառնալ ՓԱՀ-ների գործունեության վրա և, հետևաբար, խոչընդոտ են երկրի տնտեսական զարգացման ճանապարհին: Դրանք մեծամասամբ առնչվում են ձեռնարկությունների ներքին կառավարման մշակույթին և գործելատճին, սակայն ոչ պակաս կարևոր դեր են խաղում 21-րդ դարում գործունեություն ծավալող յուրաքանչյուր ձեռնարկության համար: Այդ գործոնները հետևյալն են.

• Կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության մշակույթի ներդրում և խթանում ընկերություններում: Կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվությունը (այսուհետ՝ ԿՍՊ) գործընթաց է, որի միջոցով ընկերությունները, իրենց տնտեսական գործառնություններին զուգահեռ, պատասխանատվություն են կրում նաև շրջակա միջավայրին և հասարակությանը մտահոգող խնդիրների համար՝ հաշվետու լինելով բոլոր շահառուների առջև, ովքեր այս կամ այն կերպ առնչվում են ընկերության ձեռնարկատիրական գործառնությունի իրականացմանը: Փորձը ցույց է տալիս, որ ԿՍՊ իրականացնող ընկերությունը ավելի մեծ հեղինակություն է վայելում սպառողների շրջանում և տնտեսական ավելի լավ ցուցանիշներ է արձանագրում:

• Հովանավորչության մշակույթի վերացում և քիզնես էթիկայի կանոնների պահպանում ընկերություններում: Ծառ ընկերություններ, իրականացնելով իրենց առջև դրված տնտեսական նպատակները, հաճախ անտեսում են քիզնես էթիկայի կանոններին հետևելու անհրաժեշտությունը: Անցումային տնտեսությանը երկրներում գործող ընկերությունները, առաջնորդվելով ներկա պահին առավել շատ շահույթ ստանալու սկզբունքով, իրենց քայլերով խախտում են էթիկայի և բարոյականության նորմերը:

• Թափանցիկության և հաշվետվողության միջավայրի ամրապնդում: Իրենց տնտեսական գործունեության մասին տվյալներ հրապարակելով՝ ընկերությունները կնպաստեն ոլորտում ներդրումային ընդհանուր դաշտի բարելավմանը՝ տրամադրելով հեռանկարային ներդրողներին անհրաժեշտ տեղեկատվություն և ստեղծելով փոխստանդարտի մթնոլորտ:

Օգտագործված գրականություն

1. 2003թ. մայիսի 6-ին Եվրոպական խորհրդի կողմից ընդունված դիրեկտիվ 2003/361/EC, որն ուժի մեջ է մտել 2005թ. հունվարի 1-ից:
2. Լեոնային Ղարաբաղի վիճակագրական տարեգիրք, 2002-2006, 2007-2013:
3. «ՓՄՁ ոլորտը Հայաստանում 2005-2006 թթ.», տեղեկագիր, Երևան, 2007, 79 էջ:
4. Հարությունյան Վ.Լ., Համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամ, պատճառներ, հակաճգնաժամային միջոցառումներ և դասեր, - Եր: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2009, 145 էջ:
5. Ֆինանսատնտեսական ճգնա-ամի կարճաժամկետ սոցիալական ազդեցության գնահատականը Հայաստանում/ Վ.Վ.Խաչատրյան, Ա.Ռ.Մակարյան, - Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2012, 184 էջ:
6. Догиль Л.Ф и Семенов Б.Д, Предпринимательство и малый бизнес, Минск, 1997, 336 с.
7. Лапуста М.Г., Смакай Л.Г. Малое предпринимательство, Учебное пособие для ВУЗ-ов, ИНФРА-М., 1997, 524 с.
8. <http://www.infosmi.ru/translation/245300.html>
9. <http://news.liga.net/news/N0862090.html>
10. <http://news.siteua.org/>
11. www.doingbusiness.org (Doing Business 2013 database)
12. www.insme.org (Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության միջազգային ցանց)

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Մանուշ Մինասյան – տ.գ.թ., դոցենտ, ԱրՊՀ Տնտեսագիտության տեսության և կառավարման ամբիոն:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ,
տ.գ.դ. ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, Յու.Մ. Սուվարյանը: